

Мосієвич Л. В.

Запорізький національний університет

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Метою статті є визначення способів перекладу англomовних онімів українською мовою на матеріалі роману Е. Егер «Вибір: прийняти можливе». Цей роман містить численні ономастичні реалії через автобіографічний характер. Серед онімів ми виокремили топоніми, антропоніми та інші власні назви, зокрема, назви творів літератури і мистецтва, університетів, державних та громадських установ тощо.

Ми з'ясували, що серед топонімів в романі переважають гідроніми та урбаноніми. Зазвичай вони відтворюються українською мовою через транслітерацію. Також зустрічаються в перекладі приклади додавання чи опущення. Їх функція обумовлена автобіографічними особливостями роману – максимально детально описувати місця подій.

Ми дослідили, що антропоніми в романі мають асоціативний та культурно-емоційний фон. В українському перекладі імена реальних людей відтворено через транскрипцію або транслітерацію, іноді з адаптацією до української орфоенії. Міфологічні або біблійські персонажі відтворено через традиційний переклад.

Серед інших власних назв в нашій статті ми проаналізували переклад назв творів літератури і мистецтва, державних та громадських установ, аеропортів, крамниць тощо. Назви організацій, університетів, які складаються з двох-трьох компонентів мають комбінований переклад або переклад через трансформацію додавання. Назви пісень, фільмів зазвичай перекладаються дослівно. Назви крамниць, готелів в українському перекладі транслітеруються. Назви організацій, які пишуться аббревіатурою, перекладаються повністю.

Зазначимо, що для здійснення аналізу перекладу ономастичного лексикону ми брали до уваги три основні аспекти: місце, яке займає той чи інший онім в системі мови, його походження та функціонування.

Ключові слова: антропоніми, ергоніми, оніми, способи перекладу, топоніми.

Постановка проблеми. Оніми відносяться до безеквівалентної лексики та завжди викликають труднощі серед перекладачів, бо основні принципи перекладу – це еквівалентність та адекватність. Їх переклад залежить від деяких чинників, зокрема, типу дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників перекладу онімів в Україні можна назвати Бережну М. [1], Гудманяна А. [3], Грекова В. [2], Зорівчак Р. [5], Іваніну Т. [7], Карпенко О. [8]. За кордоном цей аспект лінгвістичних досліджень було розглянуто такими науковцями, як Т. Бреннен [10], О. Бушс [11, 12], Г. Сміт [14].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що роман Е. Егер «Вибір: прийняти можливе» [13] в українському перекладі Х. Радченко вийшов в 2022 р. Таким чином, він ще не ставав об'єктом дослідження в українському перекладознавстві. Більш того, на тлі сучасних воєнних подій в Україні цей роман про війну набуває ще більшої актуальності.

Мета роботи: дослідити способи перекладу англomовних онімів в романі Е. Егер «Вибір: прийняти можливе» українською мовою.

Виклад матеріалу. Ономастика – це розділ мовознавства, який вивчає власні імена, їх функціонування в мові і суспільстві, закономірності їх утворення, розвитку і постійних перетворень [6, с. 262]. Абсолютно усі власні назви позначають специфічні реалії та належать до фонові лексикі [4].

До числа ономастичних реалій ми відносимо:

1. Географічні назви (топоніми), особливо ті, яким властиві культурно-історичні асоціації.

2. Антропоніми – імена історичних особистостей, громадських діячів, учених, письменників, діячів мистецтва, популярних спортсменів, персонажів художньої літератури та фольклору.

3. Назви творів літератури і мистецтва; назви державних та громадських установ і багато іншого.

Загалом дослідники виділяють 4 способи передачі онімів з англійської мови українською [3]:

1) транскрибування – передача звуків мови оригіналу відповідними знаками вихідної мови;

2) практичне транслітерування – точна передача знаків однієї мови відповідними знаками

іншої;

3) калькування – це буквальный переклад з метою максимального збереження оригінальної семантики;

4) транспозиція – заміна елемента на адаптований для цільової аудиторії аналог.

Роман Е. Егер «Вибір: прийняти можливе» – це автобіографічна книга, яку написала американка угорського походження, відома психотерапевтка Едіт Егер. Вона займалася клінічною практикою з хворими, враженими на посттравматичні стресові розлади.

Розглянемо переклад першої групи онімів, **топонімів**. Зазвичай вони розподіляються на:

1) *гідроніми* – назви водних об'єктів (річок, озер, морів, заток, проток, каналів і т. п.);

2) *ороніми* (від грец. *oros* – гора) – означають назви гір;

3) *урбаноніми* (від лат. *urbanus* – міський) – назви внутрішньоміських об'єктів: вулиці, площі тощо [9].

В романі «Вибір» авторка досить часто використовує топоніми. Географічний простір, описаний у романі, досить великий, оскільки крім географічних назв місцевості, де відбуваються головні події роману, авторка вводить низку інших назв для розширення просторових рамок, у контексті спогадів героїв. Зазначимо, що авторка за фахом – психологиня та не є професійною письменницею. Мабуть через це вона намагалася максимально детально описувати місця подій.

Гідроніми в романі переважно репрезентовані назвами річок: *He smells so good – like fresh air, like the grass on the banks of the Hornád River* / Від нього так приємно пахне, ніби свіжим повітрям, ніби травою на березі **річки Горнад**. В цьому випадку застосовано змішаний переклад.

В наступному реченні річка перекладено традиційною формою: *Our aunt and uncle – our mother's siblings – were thrown off a bridge and drowned in the Danube* / Наших тітку та дядька – маминих рідних брата і сестру – скинули з мосту й втопили в **Дунаї**.

Ще одна назва річки транслітерується: *The Rio Grande cut through the middle, dividing the city between two countries* / **Ріо-Гранде**, що протікала посередині, розділяла одне місто на дві країни.

Ороніми, тобто назви гір, в романі зустрічаються тільки один раз: *I remember the voice that rose up through the Tatra Mountains* / Я пам'ятаю голос, що прийшов до мене з надр землі в **Татрах**. Назва гір транслітерується та приймає форму множини в українській мові. Більш того, лексема

Mountains в мові перекладу (МП) опускається.

Урбаноніми представлено назвами вулиць і площ: *We move to a new apartment, at Kossuth Lajos Utca #6* / Ми переїжджаємо до нової квартири на вулиці **Лайоша Кошута**, 6. В цьому реченні назва вулиці транслітерується, але з адаптацією до угорської мови (s – ш), більш того, порядок слів в назві змінено.

Назви провулків транскрибуються: *we buy a modest three-bedroom rambler on Fiesta Drive*. / ми купуємо скромний будинок у стилі ранчо з трьома спальнями на **Фієста-драйв**.

Назва площі має мексиканське походження, тому транслітерація власного імені в МП відбувається через відтворення іспанського -j українським -х, лексема *Plaza* не перекладається як «площа», а також транслітерується для створення національного колориту: *We go to San Jacinto Plaza in downtown El Paso on Christmas Day*. / На Різдво ми їдемо до центру Ель-Пасо у **Сан-Хасінто плаза**.

Але, більшість топонімів відноситься до назв країн, регіонів, міст.

Row on row, we fill the square in Wels, Austria / Крок за кроком – і нарешті ми стоїмо натовпом на площі у **Вельсі в Австрії**. Місто та країна в МП транслітеровано.

Назви мексиканських міст адаптовано до української мови, назви штатів перекладено з додаванням лексеми «штат»: *El Paso, Texas, and Juárez, Chihuahua, weren't separate cities so much as two halves of the same whole*. / **Ель-Пасо у штаті Техас та Хуарес у штаті Чіуауа** були не різними містами.

Цікавим прикладом слугує топонім Аушвіц. Це – район на Півдні Польщі, який був перейменований на Освенцім. Топонім дав назву найбільшому нацистському табору смерті. Українському читачу більш знайомий варіант Освенцім, хоча німці його називали саме Аушвіц. *In my early immigrant years in Baltimore in the 1950s, I didn't even know how to pronounce Auschwitz in English* / У перші роки імміграції в Балтиморі у 1950-х я навіть не знала, як вимовляти «**Аушвіц**» англійською. Тобто, Аушвіц може відноситися до ряду топонімів та військових реалій.

Розглянемо переклад другої групи онімів, **антропонімів**. Антропоніми – імена історичних особистостей, громадських діячів, учених, письменників, діячів мистецтва, популярних спортсменів, персонажів художньої літератури та фольклору.

Міфологічні та біблійські персонажі в романі займають не останнє місце: *I feel like Eurydice in the underworld, waiting for Orpheus to strike a*

chord on his lyre that can melt the heart of Hades and set me free. Or I am Salome, made to dance for her stepfather, Herod, living veil after veil to expose her fesh / Я почуваюся, наче Еврідіка у підземеллі, чекаючи, коли Орфей візьме акорд на своїй лірі, який розтопить серце Аїда та звільнить мене. Чи Саломея, змушена танцювати для свого вітчима, Ірода, знімаючи вуаль за вуаллю й відкриваючи свою плоть. Міфологічні імена мають грецьке походження, тому їх переклад українською мовою відбувається за традиційною формою: наприклад, закінчення -us опускається (Orpheus – Орфей). Літера Н також опускається: Hades – Аїд, Herod – Ірод.

З реальних антропонімів в романі знаходимо імена Президентів, письменників, композиторів, психологів. Цей спектр обумовлений історичними подіями роману та захопленнями головної героїні – балет, книги, музика. Історичні діячі Другої Світової війни транскрибуються в МП: *President Roosevelt has died, they are saying. Truman is left to carry out the rest of the war. / Президент Рузвельт помер, кажуть вони. Лишився Трумен, і тепер він має впоратися з війною.*

Головні персонажі роману транслітеруються: *Sometimes I call Magda. She and Nat have divorced too, and she is remarried to Ted Gilbert Час від часу я телефоную Марді / Вони з Натом теж розлучилися, і вона вийшла заміж вдруге, за Тедом Гілбертом.*

Одне з імен героїні Eva транскрибується та адаптоване до окличного відмінку української мови: *Edith Eva Eger, – my ex-husband pleads / Едіт Іво Ереп, благає мій колишній чоловік,*

Професія авторки, психологиня, обумовила деяку кількість прізвищ психологів та психотерапевтів в романі. Усі вони транслітеруються: *My academic journey introduced me to the work of Martin Seligman and Albert Ellis, and brought me inspiring teachers and mentors in Carl Rogers and Richard Farson / Моя наукова подорож познайомила мене з працями Мартіна Селінгмана та Альберта Елліса, подарувала мені дивовижних вчителів та менторів Карла Роджерса та Річарда Фарсона*

Хоча власні імена вважаються поліфункціональними, адже вони виконують не лише ідентифікаційну, але й естетичну функції, ми вважаємо, що саме в цьому романі антропоніми виконують ідентифікаційну задачу. Роман довів, що власні імена як окрема мовна категорія має складні асоціативні, формальні та змістовні характеристики, знання яких необхідне людям для подолання мовних та міжкультурних бар'єрів. Наприклад,

говорячи про асоціативні характеристики, деякі антропоніми в романі викликають огиду (Гітлер, Гебельс), деякі окреслюють культурно-естетичний фон (Чайковський, Штраус).

До третьої групи ономастичних реалій ми відносимо назви творів літератури і мистецтва; державних та громадських установ, аеропортів, крамниць тощо.

Нагадаємо, що авторка роману – угорка юдійського походження, тому в романі є чимало назв цієї культури. Наприклад:

I don't even have to open my Haggadah / Мені навіть не треба відкривати Агаду, я знаю пісню напам'ять. Агада – це збірник молитв та притч, присвячених народу Ізраїля та Святій Землі. Назва має традиційний переклад, вона транскрибується в МП та адаптована до української мови.

Назва аеропортів має комбінований переклад (транслітерація + дослівний переклад+ змінений порядок слів): *At Kennedy International Airport recently, waiting for my flight home to San Diego, I sat and studied the faces of every passing stranger./ Нещодавно, чекаючи на свій рейс додому до Сан-Дієго в міжнародному аеропорту Кеннеді, я сиділа та спостерігала за обличчями незнайомих людей, що проходили повз. Українській мові більш притаманно, коли власні імена стоять після об'єктів, на які вони названі.*

Серед власних назв роману звернемо увагу на ергоніми. Ергонім – розряд оніма, власне ім'я ділового об'єднання людей, у тому числі спілки, організації, установи, корпорації, підприємства, гуртка» [8, с. 151].

Зазначимо, що ергоніми з'являються наприкінці роману, коли головна героїня накопила певний капітал та була в змозі купувати речі в крамницях: *In the fall, back-to-school clothes shopping at Amen Wardy. / Восени скуповуємо шкільне вбрання в «Амен варді». Назва крамниці транслітерується в МП та пишеться у лапках.*

Приклад додавання в МП бачимо в реченні: *...She is in kindergarten now and goes to an after-school program run by a Jewish man, who unbeknownst to me has become a Jew for Jesus./ Я не знала, що євреї, який проводить її позакласні заняття, приєднався до організації «Євреї за Ісуса». Назва організації в мові оригіналу (МО) написано без лапків, перший компонент – в однині. При перекладі додається лексема «організація» для пояснення, більш того, a Jew перекладено в множині – Євреї. Власна назва в українській мові пишеться у лапках.*

Власна назва в МО може бути у формі аббревіа-

тури: ... *then we go to the YMCA for a family swim.* / Потім ідемо до **Юнацької християнської організації**, аби поплавати всією сім'єю. Англомовна аббревіатура розшифровується як Youth Men's Christian Association, тобто християнська асоціація для юнаків. Аббревіатура в МП перекладається повністю, що є доречним. Більш того, Association перекладено синонімом – організація.

Назви університетів в МП перекладаються дослівно: *One day in 1968, I came home to find a letter in the mailbox addressed to me in a European-looking hand, sent from Southern Methodist University, in Dallas.* / Лист був відправлений з **Південного методистського університету** в Далласі.

Назви установ також перекладаються дослівно, інколи із заміною порядку слів: *I have said these words countless times, to Navy SEALs and crisis first responders, to POWs and their advocates at the Department of Veterans Affairs* / Я промовляла ці слова незліченну кількість разів, я говорила їх «морським котикам» та командам екстреного реагування, військовополоненим та їхнім адвокатам з **Департаменту у справах ветеранів**

Зазначимо ще раз, що головна героїня в дитинстві захоплювалася книгами, балетом, спортом. Це обумовлює наявність деякої кількості назв музичних творів, книг тощо. Вона виживала в концтаборах, занурюючись у свій внутрішній світ та згадуючи, що вона читала, дивилась тощо. Наприклад:

...*‘The Blue Danube’ fades, and now I can hear Tchaikovsky’s Romeo and Juliet.* / The barracks poor becomes a stage at the Budapest opera house. I все зникає, існує лише світ у моїй голові. «**Блакитний Дунай**» стихає, і тепер я чую Чайковського, «**Ромео і Джульєтту**». Підлога барака перетворюється на сцену Будапештської опери. Назва його походження та функціонування.

вальсу The Blue Danube перекладено дослівно, назва балету Romeo and Juliet має традиційну транслітеровану форму в МП.

Назва балету *The Nutcracker* має традиційний переклад: ...*she would continue to study ballet and perform in The Nutcracker* / вона, безсумнівно, продовжуватиме займатися балетом та танцюватиме у «**Лускунчику**»

Назви пісень та фільмів перекладаються дослівно: *It's from Mel Brooks's The Producers Deutschland is happy and gay* / Це пісня «**Німеччина щаслива та безтурботна!**» з фільму Мела Брукса «**Продюсери**».

Назва корабля Bricha (що на івриті означає «втеча») в романі має юдійське походження. Воно також транслітерується та пишеться в МП у лапках: *Here at the Rothschild Hospital are thousands like us, all awaiting help from Bricha.* / Тут, у лікарні Ротшильдів, тисячі таких, як ми, всі чекають на допомогу від «**Бріхи**».

Висновки і перспективи. За результатами дослідження онімів в романі можна зробити висновок, що вони репрезентовані трьома групами: топонімами, антропонімами, та назвами творів літератури і мистецтва, аеропортів, установ. Топоніми та антропоніми кількісно переважають. Зазвичай вони перекладаються через транслітерацію або транскрипцію. Вони створюють ефект присутності читача в романі, допомагають відобразити автобіографічність та реалістичність подій. Серед способів перекладу назв творів літератури і мистецтва, аеропортів, установ ми виокремили транслітерацію, дослівний або комбінований переклади. Переважно усі ономастичні реалії перекладено релевантно, за винятком деяких. Для здійснення аналізу перекладу ономастичного лексикону ми брали до уваги три основні аспекти: місце, яке займає той чи інший онім в системі мови,

Список літератури:

1. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв. Суми : Вісник СумДУ. Серія Філологія, 2007. С. 62–66.
2. Греков В. О. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/9/22.pdf> (дата звернення: 17.11.2022).
3. Гудманян А. Г. Переклад власних назв (англ. мовою) : матеріали наук. конференції «Лінгвістика і вербальна комунікація у 21 столітті – тенденції і перспективи». Київ, 2000. С. 74–75.
4. Горда В.В. Перекладацькі трансформації у відтворенні ономастичного простору авторського тексту. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 16. Ужгород : Ужгородський національний університет. 2016. С. 166–171.
5. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
6. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни: питання*

теорії та методики. 2007. № 15. С. 262–281.

7. Іваніна Т.В. Методи формування ономастичних відповідників при перекладі топонімів (на матеріалі англо-українських словників). *Філологічні трактати*. Суми : Сумський державний університет. 2010. № 1. С. 118–120.

8. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. Одеса : Астропринт, 2006. 326 с.

9. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований. Москва, 2007. 163 с.

10. Brennen T. On the Meaning of Personal Names : A View from Cognitive Psychology, 2013. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/nam.2000.48.2.139> (дата звернення: 05.08.2022).

11. Bušs O. Some Theoretical Aspects of the Translation of Proper Names. Names and Their Environment, 2014. URL: https://www.gla.ac.uk/media/media_576598_en.pdf (дата звернення: 05.08.2022).

12. Bušs O. Some Theoretical Aspects of the Translation of Proper Names. Names and Their Environment, 2014. URL : https://www.gla.ac.uk/media/media_576598_en.pdf (дата звернення: 05.08.2022).

13. E. E. Eger The Choice: Embrace the Possible. New York. 2017. 354 p.

14. Smith Grant W. Theoretical Foundations of Literary Onomastics, 2013. URL: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199656431.001.0001/oxfordhb-9780199656431-e-41> (дата звернення: 06.08.2022)

Mosiyevych L. V. TRANSLATION OF ENGLISH ONYMS INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

The paper aims to examine the ways of translating English-language onyms into Ukrainian based on E. Eger's novel "The Choice: Embrace the Possible". This novel contains numerous onym due to its autobiographical nature. Among the onomastic realities, we sorted out toponyms, anthroponyms and other proper names – the names of works of literature and art, universities, state and public institutions, etc.

We found out that hydronyms and urbanonyms prevail among toponyms. They are usually reproduced in Ukrainian through transliteration. There are also examples of addition or omission among translation transformations.

We investigated that anthroponyms in the novel have an associative, cultural and emotional background. In the Ukrainian translation, the names of real people are reproduced through transcription or transliteration. Mythological or biblical characters are reproduced through traditional translation.

Among other proper names, we analyzed the translation of works of literature and art, state and public institutions, airports, shops, etc. Names of organizations, or universities, which consist of two or three components have a combined translation or a translation through the transformation of addition. The names of songs and films have mainly a word-for-word translation. The names of shops and hotels in the Ukrainian translation are transliterated. Names of organizations written with an abbreviation are translated in full.

It is worth noting that in order to analyze the translation of the onomastic lexicon, three main aspects were taken into account: the place occupied by one or another onym in the language system, its origin and functions.

Key words: anthroponyms, ergonims, onyms, translation techniques, toponyms.